

Amice frater,

Wij zouden nog verder wat praten over de wereld-politiek van vandaag.

De hoofdtrek daarin is zeker wel de verhouding van Europa en de Verenigde Staten van N.-Amerika. En dan denkt men onwillekeurig terug aan de laatste dertig jaren van de achttiende eeuw, toen ook die verhouding onderwerp was van een brede literatuur en veel „gesprek“.

Er zijn vele trekken van overeenkomst tussen de tweede helft der achttiende en de eerste der twintigste eeuw.

Beide perioden, waarin de Revolutie — zoals Groen die tekende — van het goddeloze woord kwam tot de goddeloze daad.

Haar prediking van de heilsstaat, die deze Revolutie zou brengen en de vruchten daarvan; ontzettende ellende allerwege.

Beide perioden, zo zou men het kunnen zeggen, van een ontzettend misverstand, van het zich vergapen aan lichtspiegelingen van de humane mens, die zegt goed te zijn en alles goed te kunnen maken, als maar het Woord Gods en de Kerk des Heren op zij worden gezet.

Nu stelt men meer dan eens de Amerikaanse bevrijdingsoorlog gelijk met de Franse revolutie.

De Amerikanen lieten zich begoochelen door de revolutionaire Franse wijzen, inzonderheid door Rousseau. De Fransen werden in hun revolutie gesteund door het Amerikaanse voorbeeld.

Gij weet, dat dr. Kuyper in een prachtig geschrift de Amerikaanse revolutie heeft getekend als een vrucht van het Calvinisme, als historisch bewijs voor de stelling van Groen, dat de Franse revolutie de cariatuur bood van de vrijheid, die de Reformatie voor Europa bracht. De Duitse geleerde Jellinek heeft dit betoog gesteund in een korte, krachtige studie.

Daar is daarna, ook van Calvinistische zijde, o.a. door prof. Van Schelven, critiek op deze opvatting uitgebracht. Die Amerikanen, dus zeide men, waren toch wel danig onder de invloed gekomen van de Franse revolutionaire literatuur. Iets wat Kuyper trouwens ook voor een deel der Amerikanen — en wie noemt dan niet Jefferson? — toegaf. Maar hij steunde op Burke's oordeel.

Ten slotte streken de Amerikanen, hoewel zij spraken van de „rechten van de mens“, voor de rechten van de Engelsman, vruchten der Reformatie. Zij hadden het oog op werkelijkheden, die zij dan menigmaal verkeerd benoemden. De Fransen stortten zich in de afgrond der revolutie, volgend de cariatuur, de lichtspiegeling, het fata morgana van het ongelooft.

Met een jonge vriend in Amerika, studerend aan het Calvin-College van Grand Rapids, ben ik in correspondentie over dit onderwerp, en deze jonge vriend schrijft mij zeer onder de indruk te zijn gekomen van het feit, dat de beginselen der Franse revolutie de

klaarden bovendien op eigen gezag, dat de leer der bezwaarden, zoals die in hun „Verklaring van Gevoelen“ werd geformuleerd in de gebonden kerken rechtskracht bezit ¹¹⁰⁾.

Ds Ros van Bennekom schreef publiek: „Ik predik hier..... zonder me te bekommeren om eenige leeruitspraak van de synode, aangaande het verbond..... 'k vind de bindingsgeschiedenis een afschuwelijke geschiedenis“ ¹¹¹⁾.

Op het hoogtepunt van de kerkelijke strijd verklaarde Ds de Jager van Utrecht, dat het hem niet mogelijk was in te zien, dat de synodale constructie inzake belofte en doop in de Schrift wordt geleerd. En tegenover wat de Synode uitsprak vertolkte hij zijn geloof in deze aldus:

„1e. de doop verzegelt Gods rijke verbondsbelofte, die de volle zaligheid bevat, welke naar Gods bestel in den weg des geloofs wordt vervuld en bij ongelooft wordt verworpen en krachteloos gemaakt;

2e. de doop verzegelt niet wat in den doopeling aanwezig is of verondersteld wordt aanwezig te zijn;

3e. aan alle (!!) kinderen des verbonds komt deze belofte toe. Volgens Prof. Bouwman behoeven wij dienaangaande niets te veronderstellen bij den doop. Niet alleen aan sommige kinderen, maar aan alle kinderen der geloovigen komt de belofte toe;

4e. deze kinderen behoeven volgens de belijdenis tot de kerk en moeten meenens en oprecht als leden der kerk behandeld worden. Wijken we daarvan af, dan moet de kerkelijke tucht op hen worden toegepast en bij verharding in het kwaad moeten ze van Christus' kerk worden afgesneden“.

En hij sprak openlijk uit, dat naar zijn overtuiging de binding aan genoemde leeruitspraak een binden is aan iets „waaraan God ons niet bindt“ ¹¹²⁾.

Onlangs verzekerde Ds de Jager publiek, dat hij de

De uitgever zorgde voor een prachtige uitvoering. Dit is drukwerk om van te watertanden. En mooi papier. Een paar vignetten geven een bescheiden uitbreiding aan de illustratie-Dürer, die (ook daarmee is de delftse dominee van toen nog wel blij) niet verdwenen is bij al die vermodernisering van zetspiegel en jaquet.

Natuurlijk heeft ook de exegese der Apocalypse opnieuw de aandacht gehad.

En voordat de „eenvoudigen“ zich zouden laten afschrikken met een verzameling van opschriftjes boven de pagina's, zij opgemerkt: onder „eenvoudigen“ versta ik wat anders dan die lui, die lachen tegen de hiërarchen, die de zaakjes wel zullen opknappen. K. S.

Naschrift. Na verzending der copie zie ik, me vergist te hebben. Niet twee, doch drie nieuwe hoofdstukken zijn toegevoegd. Het derde heeft tot opschrift: Kerk eer dan „Vakorganisatie“ (99—114). Gesproken wordt daar over Openb. 2: 20, 24, 25. K. S.

C. van der Waal, Antithese of Synthese? Enschede, J. Boersma, 1951.

In een vanwege haar onzakelijkheid (en meer) met stormheid slaande „recensie“ heeft iemand aan schrijver van dit boek verweten, dat het zo iets als een onzakelijk en tendentius amsaadschrift tegen de synodocratische gemeenschap zou wezen. De schrijver van die recensie was intussen dezelfde, als die ook al eens een barthiaanse basisformule van instanties uit de „oecumenische beweging“ verdedigde tegen de mening, dat ze onvoldoende was voor een principiële organisatie. Dat geeft al een gevoel van: even oppassen met zo'n recensie. Een tweede waarschuwing in deze richting geeft een opmerking in het orgaan van de L.C.C.C. „Getrouw“. Bij de bespreking van bovengemeld werk wordt immers opgemerkt, dat de schrijver behoort tot een kring, waarin blijkbaar ijverig wordt gestudeerd.

En deze lof komt aan ds v. d. Waal volkomen toe. Dit boek is allesbehalve een tendenz-geschrift tegen een of andere kerkgemeenschap als zodanig. Het geeft een uitstekend gedocumenteerde uiteenzetting van de manier, waarop de „oecumenische beweging“ geleid wordt. En waardoor zij een grootscheepse organisatie van valse profetie en aan het bijbelse christendom vijandige coalitie wordt; gemakkelijke prooi straks voor de antichristelijke machten, die ze als anti-christenen-actie probeert vóór te zijn, doch als anti-CHRIST-elijke actie niet meer kan onderscheiden, omdat ze „Christus“ niet kan onderscheiden. Met het gevolg, dat ze straks geniediensten zal doen voor het antichristelijke leger.

En nu heeft ds v. d. Waal wel critiek op de „niet-vrijgemaakte“ kerken (synode van Eindhoven), maar die critiek komt na de principiële uiteenzettingen, en ze wordt bovendien gestaafd met nauwkeurig aangegeven citaten (zonder enig citatenspel) uit de kringen, die wat „Eindhoven“ deed evenzeer voor vast en bondig moeten houden (en ook zullen helpen houden) als de besluiten van Sneek-Utrecht.

Voor dit boek heb ik groot respect. Het documenteert, en geeft een voor ieder verstaanbaar excerpt uit „resoluties“ en „verklaringen“ van een „Beweging“, die voor de meesten onoverzichtelijk is, en die toch ons aller aandacht hebben moet vanwege haar pseudo-christelijk karakter.

Ronduit gesproken: het zou een kwaad ding zijn, als onze mensen, belast met de roeping tot nadere bezinning, niet in groten getale dit uitstekende boek zich aanschaffen. We hebben met de Zending enige moeiten. Komt het mis-schen voor een deel daar vandaan, dat we niet genoeg belangstelling tonen voor de in dit boek aangesneden kwesties? K. S.

We noemen een ander punt.

Het is uit de officiële stukken duidelijk geworden dat de synoden met alle kracht en ernst de leer van het voor wedergeboren-houden der kinderen een uitermate belangrijk moment in de gereformeerde leer achten. Speciaal verzetten ze zich fel tegen de voorstelling dat Gods verbondsbeloften aan alle bondelingen gelijkkelijk toekomen en dat de doop, wanneer hij wettig werd bediend voor alle dopelingen dezelfde inhoud en kracht bezit ¹⁰⁸⁾. De synoden spraken in dit verband zelfs van een heilig patrimonium dat trouw moest worden bewaard. En ze verboden scherp alle propaganda tegen de synodale en voor de verworpen leer.

Maar wat zien we nu gebeuren?

Overal wordt openlijk en duidelijk, wijl met de feiten, gezegd, dat men om deze synodale uitspraken geen zier geeft, ja, haar grondig verwerpt.

Ds Feenstra leert in zijn verklaring van de Nederlandse Geloofsbelijdenis uitdrukkelijk, dat de beloften van het genadeverbond, waartoe ook behoort „de belofte, dat de Heilige Geest het volle werk van Christus toepast“ aan alle kinderen der gelovigen gegeven wordt. En hij betoogt voorts, dat alle gedoopte kinderen in Christus geheiligd zijn. Van dit in-Christus-geheiligd-zijn verklaart hij voorts, dat het een „verbondsrelatie“ aanduidt, welke „de inwendige heiligheld niet buitensluit, maar ook niet altijd insluit“ ¹⁰⁹⁾.

De friese predikanten onder leiding van Dr. Schelhaas typeerden de vervangingsformule als een leeruitspraak vol „klinkklare en tevens duistere theologische constructie“, verzekerden voorts, dat ze een immoreel ding is, een monster met een Januskop en ver-

¹⁰⁸⁾ Deze term gelijkkelijk is ontleend aan Calvijn, die n.l. betoogde, dat het ganze zaad van Jacob gelijkkelijk met de getuigenissen van Gods genade, namelijk met zijn woord en zijn sacramenten, verwaardigd worden. Zie zijn comment. op Gen. 25: 33.

¹⁰⁹⁾ Onze Geloofsbelijdenis, Kampen, 1947, p. 442 v.

misslaaat, en met doorbraak begint, om tegen een volgend wereldoorlog het volk helemaal van merg en pit te beroven. Ministers en kamerleden „van ons“ grotendeels foetsi, en voorzover ze er nog zijn, deels druk met aanpapperijfilosofie, pro en contra, o zeker, maar dan toch in debat, en hier en daar al bezig met federalisme, en met uitwisseling van grenzen, en met een verloren oorlog, een verloren Indië, een verloren getuigenis, dat nu juist de enige onvervreembare gave van een in minderheidspositie gedrongen fractie had kunnen zijn. Rechter- en linkervleugel-misère in kerkelijke lichamen; hervormden, die met hun zware-hoge-hoeden-dominees-en-geen-gezag-diensten van vóór de laatste oorlog nu ineens zijn geworpen in een doorbraakpolitiek, waar ze geen steek van begrip, maar die, een tikje gemoderniseerd, toch nog alle getrouwe klanken van die hoge-hoeden-heren weet te doen schallen; de sprekerslijst derhalve grondig herzien, want ze motte nou toch voor de sosaale samenwerkings-vrede wezen, en teugen de gevare op sosaal terrein toch één lijn wille trekke met de „midden-orthodoxie“ (de nieuwste zwijmelterm!). En een ware invasi van barthianen, die de hele christelijke actie als christelijk om zeep helpen, onder beroep op het feit, dat ze er toch midden in zitten?

In zo'n tijd krijg je dan van de uitgever bericht: een herdruk is ons plan, wilt U de copie nog eens doortopen?

Je voelt in zo'n ogenblik: kon de Gideonsbende, die weer bezig is zich te vormen, maar eens uitkomen met een stel accurate studies.

Tot je ineens weer zegt: schet uit. Nog nooit hebben de mensen van de kerk in een beweeglijke stormperiode met katastrofale veranderingen één twee drie verkenning-rapporten-met-noten aangaande het beeld en de structuur van de nieuwe tijd kunnen indienen bij — elkaar. Zaakkundige rapporten blijven tegenwoordig bij de grote heren: hoe meer democratie, hoe dommer gelaten volk. De wereld lacht haar hiërarchen altijd toe als „vadertje“. Daarom zullen de kerkmensen, die weer terug willen naar de Schrift, heus niet te redden zijn met statistieken, beschouwingen, detaillistudies van verkennend karakter. Ze zullen weer als eenvoudigen van de grond af aan beginnen moeten en oppassen, dat ze niet door het koppie koffie en de juffrouw die zo mooi kan zingen in slaap komen.

En in dat besef, dat ze weer van onder op moeten beginnen, bied je nu met vreugde ook dit jeugdwerk weer hun aan. Het is wat de correcties betreft, hiermee als met dat andere, onlangs herdrukt, gegaan: de wijzigingen, aanvullingen, praeciserings zijn meerder en breder geworden, dan bij het schrijven van het „woord vooraf“ eerlijk de bedoeling was. Wel zijn twee nieuwe hoofdstukken toegevoegd: een over Zarathustra en de vrijwillige bedelaar (gegeven van Nietzsche), welks thema met het hier aan de orde gestelde op verrassende wijze blijkt saam te hangen; en een ander, waarin ik binnen breder verband een herdruk (grotendeels) geef van een woord-van-inleiding op het boek van ds H. Knoop, Een Théater in Duchau; het eerste van deze nieuwe hoofdstukken is ontstaan uit een lezing, maar dan van later tijd, en het andere is geschreven onder de verse indruk van het lijdën onder de duitse revolutie, de kerkvervolg-ing, en de narigheid van de periode-Schermmerhorn-doorbraak-ondergang.

Tot mijn blijdschap zag ik een nieuwe Gideonsbende opstaan, onder leiding van de Heer P. Groen, medewerker aan ons blad. Onder de daarvoor ter bestudering aangegeven werken zag ik opgenomen de laatste druk van het onderhavige werk. Ik ben blij, dat ik nu deze nieuwe, en wel sterk verbeterde uitgave kan aanbieden; in de veranderingen is immers een gedeelte verwerkt, van wat we allemaal in de laatste jaren hebben mogen leren.

z i j n N a a m werden uitgesproken! Als ze goed waren moesten ze tot iedere prijs worden gehandhaafd! Want daarbij is dan Gods zegen over Uw kerken in het geding. En als ze niet goed waren moet U ze herroepen. Want dan is Gods zegen onlosmakelijk aan dat herroepen verbonden! En z e g n u h o e U o v e r d e z e d i n g e n d e n k t. Zeg nu of U ze handhaaft of verwerpt of o m t r e n t d e r e c h t m a t i g h e i d d a a r v a n i n t w i j f e l v e r k e e r t. Zeg dat nu. Dat is de eerste kwestie, die ons beiden moet bezig houden. Zeg dat nu, dan kunnen we verder komen.

Maar zie, als de vrijgemaakten zo spreken is Leiden in last! Dan wordt een vernietigend vonnis over hen geveld. Dan wordt hun Heffeloosheid, hardheid, koppigheid, gemis aan vergevingsgezindheid verweten.

En terwijl deze dingen over en weer worden gezegd gaan de processen voort en horen de „vrijgemaakten“ zich voor de rechter officieel beschuldigen, dat ze zijn „afgeweken van de in de Gereformeerde Kerken geldende leer“. Want zij leren, „dat de geloovigen met al hun kinderen begrepen zijn in het verbond, doch dat dit niet wegneemt, dat sommigen het verbond verwerpen en daarom verloren gaan, terwijl anderen het verbond aanvaarden en behouden worden“. Daarentegen hebben de gebonden kerken de belijdenis der vaderen onveranderd vastgehouden. Want zij bleven trouw aan de leer van de veronderstelde wedergeboorte!

In de rechtsprocedures worden op deze wijze alle oude koeien dus wel uit de sloot gehaald. Van de kop tot de staart!

En vraag nu niet hoe! ¹⁰⁷⁾.

*

¹⁰⁷⁾ Het bovenstaande werd ontleend aan de dagvaarding welke de vrijgemaakte kerk van Hasselt ontving in verband met de procedure, welke haar door de gebonden kerk aldaar werd aangedaan.

nier de stad

hant, mede, Lea; mede a zonen.

HUISMAN.

n „De Refor-), op blz. 54. a: Een dwaas r die de be- delen (vs 5). e schat, maar).

van Johannes ziene en ver- W. D. Mei-

hans versche- erk van mijn in het Sociale n terug naar rin het werk beste manne- ens weer op- vaksbeweging, t van N.S.B. leren voor je de rantsoene- rden, nog al- ster 't handje, ler hen: vroe- hij spechen! an elders, zo een juffrouw, ons kindeke het dagelijkse met een beet- wat mensen sociale kwes- el standpunt. t horen in de t en die moet riven, in dat Echatalogi- len kun je je es-van-de-dag ze zeggen je, u ons maar n de praktijk: iet andere, en p uit de Apo- het jaarfeest uit, met wat en aangaande h geloof, dat gde een goele en je door de elgen terrein rieden hebben woord? e brand komt precies de hal

de zon ver- zich niet op- ille zonde en Here moeten iet worstelen, e begeerte is ijn woord en ijn kerk ver- er werkelijk a een zegen- uistert, Gods verwoest?

t de stukken geschied is, dat de gere- lijk uitspra- vdergeboren- s van scheur- t ambt heb- beuren. Want

Prof. Gros- : U moet oude koeien en de „geest“ wenk in orde. gt aan beide n spreken en elijk ook een e is dan die

akten“: Maar ver kerke- : over woor- e h t e n i n

Amerikanen toen toch wel erg te pakken hadden.

Dit gaf mij aanleiding, mij een paar weken weer eens te verdiepen in de historie van de jaren 1780—1800.

Een van de best gedocumenteerde werken daaromtrent, inzonderheid wat dan de verhouding Frankrijk—Amerika betreft, is zeker het proefschrift van de Franse geleerde Bernard Fay. Die daarmee beweest, dat niet alle Fransen werken met de „Franse slag“.

In zijn uitvoerig werk bespreekt hij zeer nauwkeurig de diplomatieke stukken en onderhandelingen; de reisbeschrijvingen van de vele Fransen, die — gelovende de fabel van Rousseau omtrent de heerlijke natuurmens, in Amerika een soort pastorale zagen; de mens, levend dicht bij de natuur, niet kennende de verworping der cultuur — naar het toen nog verre Westen togen, om die heerlijkheid te leren kennen. Zij werden wel erg ontuchtigd, maar deden hun best dit te verbloemen; voorts de periodieke pers, week- en maandbladen; de honderden brochures over en weer; de romans en de dichtertelijke beschouwingen.

Nu is Fay een bewonderaar van de Franse revolutie, en als Fransman trekt hij zoveel mogelijk naar zich toe. Maar hij is een eerlijk man en het merkwaardige is nu, dat de slotsom van zijn brede studie wordt vermeld in de slotzin. De verhoudingen, dus zegt hij, zijn zeer gecompliceerd, maar ten slotte zijn zij „avant tout un mirage, une histoire d'amour“.

Wat die liefdeshistorie betreft, denkt men hier onwillekeurig aan wat de historicus Bancroft schreef, die zei, dat de Amerikaanse en de Engelse revolutie van 1688 — want die beide zijn nauw verbonden — evenveel gelijken op de Franse van 1789, als een deugdelijke huisvrouw op een lichtekooi.

Nu moge men met recht kunnen zeggen, dat die Amerikaanse huisvrouw wel wat te veel at van de Franse kost, maar al met al krijgt, ook bij Fay, Burke gelijk. En die tijdgenoot, en niemand zal ontkennen, dat hij een scherpe blik, zelfs profetische gave bezat.

De verhouding een mirage, een luchtspiegeling, een waan.

De Amerikanen begrepen de Fransen, de Fransen de Amerikanen niet. Het was van weerszijden niet dan misverstand. Dat trouwens, zoals dit steeds gaat met misverstanden, heel erg werd uitgebuit. Aan beide zijden van de Atlantische Oceaan.

Maar was zulk misverstand der Franse revolutie er in het eerst en ook later nog niet in heel Europa, bij vorsten en volken?

Eerst toen de boze vruchten voor de dag kwamen, kwam men en hier en in het verre Westen tot enige bezinning.

Het was ook hier: mirage, een zich vergapen aan de luchtspiegeling, die naar Groen's profetie eens in nog erger mate Europa naar de afgrond zal voeren. Wat thans een ieder, die dicht bij de Schrift en de goede belijdenis leeft, heel duidelijk wordt.

Het is alles misverstand, waan. Over heel het leven in Europa en in Amerika.

De dichter Nijhoff zong: „de woorden zingen zich los van hun betekenissen“. Dit geldt voor de poëzie

en het proza van deze dag. De schilderkunst penseelt zich los van de schoonheid der werken Gods. De politiek en de diplomaten redeneren zich los van de werkelijkheden in de staat en in de maatschappij. De mensen, zo zei prof. Is. van Dijk het reeds, schrikken, als zij horen dat het gras groen is. En zij schrikken niet alleen, zij worden verontwaardigd over zoveel domheid.

Wij zien dit inzonderheid als het gaat over het verend West-Europa, dat men thans bouwen wil. Bouwen? Men praat er over, dag uit, dag in. Het federalisme is koekoek-eenzang. En wij verbazen ons alle dag niet slechts over de verblindheid, vooral helaas bij de leiding der A.R. partij, maar meer nog over de argumenten, de dialectiek, die wordt aangewend om de mensen te doen vergeten, waarover het hier werkelijk gaat.

Deze woorden redeneren zich los van hun betekenissen.

Daar wordt zelfs beweerd, dat men in staat zal zijn de reformatische beginselen in dat nieuwe West-Europa te doen zegeviereren.

En praat dan niet als Rome en het erg verworden protestantisme.

Men denkt zelfs in het humanisme of de democratie van deze dag steun te kunnen vinden. De werkelijke antithese ziet men niet meer. Het gaat nu tussen de totalitaire staat — het communisme — en de hooggeleefde democratie met haar „rechten van de mens“.

Het leerstuk der Gemene gratie, valse beschouwingen over zonde en genade wordt tot de uiterste consequentie doorgevoerd, een consequentie, van welke Kuiper, als hij ze had kunnen horen, vreselijk geschrokken zou zijn.

En dat alles wordt rustig geslikt door wat zich christelijk, zelfs calvinistisch noemt. Misverstand, mirage, waan.

En ongelovige auteur, die zijn lezers vooral vindt in universitaire kringen, bij jong en oud, de romanschrijver Vestdijk, was dichter bij de waarheid dan de hoofdredacteur van het dagblad „Trouw“, toen hij in een studie over de „Toekomst der religie“ sprak over de verdwijning van het Christendom in Europa. Trouwens reeds vóór de jongste oorlog vroeg een bekwaam journalist in het „Handelsblad“ zich af: Is Europa nog christelijk? En hij constateerde na een reis door ons werelddeel: neen.

Vestdijk zegt: het christendom zal waarschijnlijk verdwijnen en hij vindt dit wenselijk ook, al wil hij deze liquidatie op waardige wijze zich doen voltrekken zonder woede en wrok bij de betrokkenen achter te laten. Het moet, anders dan bijv. achter het ijzeren gordijn, met beleid en langzaam aan geschieden. Geleidelijk, tot het punt, waarop niemand zeggen kan, dat de kerkelijke godsdienst nog het christendom is.

Want hij wil een nieuwe religie: een combinatie van sociale en mystieke introspectische factoren. Voor het eerste zal zorgen het westen, voor het tweede het oosten. De mystiek zelfs voorop en dan klaagt hij over de onverdraagzaamheid der christenen.

Het is echter haast te veel. Onverdraagzaam? Bernard Fay noemt de revolutie in de achttiende

eeuw religieus, mystiek, en heeft eveneens oog voor de sociale en mystieke introspectieve (inwendig geziene) factoren. Daar zit ook veel mystiek in dat zich laten misleiden door luchtspiegelingen; fata morgana.

Toen en nu in nog ergere mate.

Wat Nijhoff zong werd door Chesterton eens dus geformuleerd: alles wordt van alles losgemaakt en alles gaat te gronde.

De mens wordt losgemaakt van de waarheid en van de werkelijkheid. Hij gaat leven in een wereld van niet dan luchtspiegelingen, in een mystieke droom, waarin al wat vastheid gaf aan het leven vervaagt. De goede beginselen worden verdoezeld door wie er trots op gaan, dat zij die nog belijden.

Er is een geestelijke verbijstering, die een ieder, die de waarheid nog mag zien, alle dag opnieuw verbaast. Is het redelijk? Wat kan de mens verwachten, als hij de weg des Heren, de gehoorzaamheid aan het Woord Gods verlaat, de lampen, die eens zo heerlijk licht gaven, gaat doven?

Maar waar dit zo is, dringt het dan niet meer dan ooit de nog getrouwe kinderen der kerk om in alles wakker te worden, alle traagheid af te schudden, zich niet mee te vergapen aan de luchtspiegelingen van onze dag en in woord en daad te getuigen voor al wat God de Here eens Europa en niet het minst ons volk schonk? Als vrucht der Reformatie, die voor alle gebied van het leven de strijd aanbindt tegen de Revolutie?

Make de Here U en mij gehoorzaam en getrouw. Met hartelijke groeten en heilbede, uw toegeneegen

MARNIX.

PERSSCHOUW

ANTWOORD DS BOEIJINGA.

Ds Boeijinga heeft op onze ? van drie weken geleden als volgt in zijn kerkbode gereageerd:

„Ik Heb een zijdelings verzoek van prof. Schilder om bij hem op visite te komen. Wat mij, gezien moete herinneringen, op zichzelf goed doet.

De aanleiding?

Ik vroeg hem om opheldering over de staart van zijn toespraak, u weet nog wel: over „buiten is de hel“.

Nu ontkende hij, dat die staart, in „De Reformatie“ getekend, van hemzelf (n.l. van zijn rede) was. Een ander had er min of meer een eigen staart aan gedraaid. De echte staart zit echter in een draad.

Ter Schooldag is namelijk een wire recorder gebruikt. Met deze is in die wonderbaarlijke draad zijn hele rede, van kop tot staart, opgenomen.

Te zijnen huize nu zou ik dan voornamelijk die staart terughoren mogen.

Doch, haast vanzelfsprekend, met een voorwaarde er bij: dat hele staartstuk opnemen in ons Kerkblad.

Maar, m'n beste prof. Schilder, waartoe die lange omhaal? En die zeker niet de eerst aangewezen is. In „De Reformatie“ heeft het verkeerd gestaan. Moet dat dan niet juist daar verbeterd worden? Daar hebben al uw Reformatielezers toch recht op!

En ik beloof u, dat ik uw zulvere weergave, zo die voor onze kleine ruimte niet te groot is, in ons Kerkblad zal opnemen.

Boven dit stukje stond: „Een staart in een draad“.

bovenstaande verklaring nog voor zijn rekening neemt. Dit zijn enkele stemmen!

Zoals boven reeds bleek zijn er nog veel meer te noemen.

Maar wat we citeerden is reeds meer dan voldoende om te kunnen en te moeten constateren „hoe allerlei „leerstellingen“, waartegen men zich vóór de scheuring niet verweren kon op straffe van schorsing, vandaag zonder eenige bemoeilijking in onze kerken mogen bestreden worden en hoe er praktisch een ruimte is, die veel verder gaat dan in 1943 zelfs maar begerd werd“¹¹³⁾.

Een ieder rechtschapen mens, ook al zou hij een communist zijn, zal met het oog op dit verbijsterende kerkelijke handelen dit oordeel moeten onderschrijven: „Het is IMMOREEL, gelet op al de krasse uitspraken en dwingende strafmaatregelen van het verleden vandaag oogluikend toe te staan wat men eerder onder bedreiging met sancties verbood“¹¹⁴⁾.

Het is deze immoraliteit nu welke onnoemelijk veel kwaad heeft gedaan in de onderlinge verhoudingen. Kan men zich daar nu niets van voorstellen?

We lezen in duidelijke synodale besluiten, dat de gebonden kerken alles, alles wat ze vroeger spraken en deden onveranderd handhaven.

We horen ons evenwel tegelijk toeroepen: mensen er is een geheel nieuwe situatie geschapen, kom toch bij ons en laat u aan ons hart drukken.

En we zien tevens in klare harde feiten, dat men zakelijk niets meer handhaaft van wat men vroeger, naar men ons zelf bezwoer, in gehoorzaamheid aan Gods wil heeft gedaan.

In dit verband moeten we nog op iets anders wijzen. Als we letten op wat de synoden van 1942—1945 tot stand brachten, kunnen we niet anders zeggen

dan dat de Gereformeerde Kerken ten aanzien van de leer zeer strakke lijnen trokken. Ze verhieven immers inzake verbond, belofte en doop leerstellingen tot dogma's, welke door alle andere gereformeerde kerken niet werden aanvaard of zelfs nadrukkelijk werden verworpen. Ze deden dat met zulk een ernst, dat ze er zelfs tientallen ambtsdragers aan waagden. Ze kozen om der wille van deze leer zelfs een zeer vergaand isolement.

Maar wat zien we daarna en daartegenover gebeuren?

In de gebonden kerken ontplooit zich een steeds sterker wordende beweging, welke met alle macht streeft naar de aansluiting van deze kerken aan „de Wereldraad“. Wat men wel „oecumenische mentaliteit“ noemt, wordt daar steeds sterker. In verband daarmee wordt de vraag naar de noodzaak en wettigheid van afscheiding en doeleentje door velen, vooral onder de jongeren, niet meer met een krachtig „ja“ beantwoord. In een Haags gereformeerd jeugdblad, waarvan Dr Wielenga niet lang voor zijn dood verklaarde, dat het een frisse, reformatische indruk op hem maakte, werd reeds een paar jaar geleden geschreven, dat „de tijd gunstig was voor de gereformeerden „om nu onbelemmerd door de reglementen in deze zieke kerk terug te keeren en zonder hoogmoed haar te helpen genezen“¹¹⁵⁾. Het is algemeen bekend, dat de oecumenische jeugd-beweging het grootste deel van haar leden uit de gebonden kerken rekruteert. Nog onlangs heeft de meerderheid van de leden der gereformeerde studentenorganisatie aan de Stedelijke Universiteit te Amsterdam zich vanwege de te enge grondslag (de drie formuleren) van die organisatie losgemaakt en een nieuwe gevormd, welke de dubbelzinnige grondslagformule van de Wereldraad in haar vaandel schreef. En dat geschiedde niet in eerster instantie onder druk van Hervormde zijde, maar onder de leiding van zeer vooraanstaande gere-

formeerden. Geheel in overeenstemming met deze „nieuwe geest“ worden overal gecombineerde kerkdiensten met de Hervormden georganiseerd. 't Kwam zelfs voor, dat ergens een middagdienst niet werd gehouden, omdat de kerkeraad de intree van een Hervormd predikant ter plaatse wilde bijwonen. Openlijk wordt van de kansels verkondigd dat samenwerking en eenheid met de Herv. Kerk, zoals deze nu is, vurig wordt begeerd. Jaren geleden schreef Prof. Grosheide eens, dat ergens een gereformeerd predikant in een Herv. Kerkdienst was voorgegaan en dat de gemeente daardoor dermate was geschokt, dat ze deze ontstellende daad zo geheim mogelijk hield en niet rustte voor de bewuste predikant deze zonde beleden had¹¹⁶⁾. Nu lacht men om dergelijke benepenheid. En toen een kerkelijke vergadering een aanklacht over deze kwestie moest behandelen, kwam ze niet verder dan een lichte terechtwijzing, op grond van het feit, dat er over en weer en bij elkaar preken een zaak van de kerken gemeenschappelijk was en een afzonderlijke kerk in deze dus niet op eigen houtje mocht handelen. Als men deze dingen overweegt, weet men, dat Prof. van Niftrik gelijk heeft als hij betoogt, dat de officiële leiders der Gereformeerde Kerken niet de gehele Kerk zijn; „er roert en gist iets — zo verzekerde hij — in de Gereformeerde jongeren, mede onder invloed van de vernieuwing in de Hervormde Kerk. En dat vinden wij een hoopvol teken“¹¹⁷⁾. Het bekende en als openbaring van een nieuwe, geheel uit de moderne tijdgeest opgekomen en gegroeide, mentaliteit zo onheilspellende boek van Bouman en Booy, het boek, dat volgens Ds Hoorweg de Gereformeerde kerken op haar grondvesten doet schudden, is van deze gisting en roering een uitermate belangrijk symptoom.

Nog veel meer „ruimte“ ontdekken we in de gebonden kerken als we op haar zendingsarbeid letten. Na lang aarzelen doet men nu volledig mee aan de

¹¹³⁾ Aldus Ds J. A. Schep, *Het is wel waar*, p. 90.

¹¹⁴⁾ Idem, p. 96.

¹¹⁵⁾ *De Ronde Tafel* (!!!) Nov. 1945.

¹¹⁶⁾ *Wij blijven Gereformeerd* (!!!) 1918.

¹¹⁷⁾ *Kerk en Theologie*, 1951, p. 240.